
BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

GEPOLITYKA I GEOSTRATEGIA WYBRANYCH MOCARSTW W REGIONIE OCEANU INDYJSKIEGO I ZACHODNIEGO PACYFIKU

prof. dr hab. Julian SKRZYP
Akademia Obrony Narodowej

Abstract

The Asian Development Bank forecasts that within 40 years Asia will catch up with Europe and North America which means that it will regain its dominating position in the global economy. Among many countries in this region China, which has already become world great power, deserves special attention. A dynamic progress is also the characteristic of India, a country which competes with China for the access to energy resources. Thus, a great race of those countries has commenced to have access to those resources as well as to secure the routes of their transport.

Due to the above situation, the Indian Ocean and the West Pacific have gain special significance hence the Middle East and Africa are for the aforementioned countries a resource base. This, moreover, overlaps with strategic interests of the USA, Russia and other countries. As a result it is the beginning of a big game between China and India and the prize is the security of communication routes on the Indian Ocean and the West Pacific, where also the USA have their strategic interests. A big game between China, the USA, and Russia is also carried out in order to gain access to natural resources in Central Asia including the Caspian Sea and the Middle East.

In the above situation, the ASEAN countries have become important being the passage area between the Indian Ocean and the Pacific. This is because of the Strait of Malacca which is located in this area and passed by 50 thousand ships yearly.

Key words – Indian Ocean, West Pacific, global economy, security

Wstęp

Na wybrzeżach Eurazji – w morskim oikoumene średniowiecznego muzułmańskiego świata, którym prawie zawsze interesowały się Chiny – toczy się dziś napięty dialog między cywilizacją zachodnią a islamską, powstaje sieć globalnych szla-

ków energetycznych, która jest układem nerwowym współczesnego świata, i powoli, lecz nieuchronnie, wyłaniają się dwie nowe, wielkie potęgi lądowe i morskie, czyli Indie i Chiny. Głównym następstwem amerykańskiego zaangażowania w Irak i w Afganistanie jest bowiem przyspieszenie nadejścia azjatyckiego stulecia zarówno w sensie ekonomicznym, jak i militarnym¹. Te dwa zdania, zaczerpnięte ze wstępu książki Roberta D. Kaplana pt. „Monsoon – Ocean Indyjski i przyszłość amerykańskiej dominacji” stały się myślą przewodnią w opracowaniu niniejszego artykułu. Jego celem jest przedstawienie geopolityki i geostrategii nie tylko tych rywalizujących ze sobą mocarstw, lecz także innych państw, zwłaszcza jednak Stanów Zjednoczonych, mających w analizowanym obszarze swoje żywotne interesy. Stanowi próbę przedstawienia złożoności geopolityki (i geostrategii) realizowanej w Azji, która według Bogdana Góralczyka *przesądzi o rozwoju gospodarczym świata, a Chiny – Azji*².

Wymieniony wyżej obszar w czasach starożytnych był przedmiotem zainteresowania Chin i Rzymu a w średniowieczu kilku państw europejskich. Portugalia jako pierwsza objęła kontrolą wybrane obszary, zgodnie bowiem z decyzją ówczesnego papieża Aleksandra VI (1494 r.) mogła kolonizować obszary położone na wschód od linii demarkacyjnej, przebiegającej po wschodniej stronie kontynentu amerykańskiego, zwanej „południkiem papieskim”, Hiszpania zaś – obszary położone na zachód od tej linii, czyli kontynent amerykański. Po upadku potęgi portugalskiej omawiany obszar stał się strefą wpływów Niderlandów, Francji i Wielkiej Brytanii. Próbę wejścia w ten region podejmowały także Rosja, Niemcy i Japonia. Stany Zjednoczone natomiast pojawiły się na Zachodnim Pacyfiku w 1898 roku, zajęły wówczas Filipiny, kosztem Hiszpanii, i pozostały tam do czasów współczesnych. Rozszerzyły także swoją strefę wpływów na inne obszary omawianego regionu, w myśl ówczesnej koncepcji geostrategicznej amerykańskiego admirała Alfreda Mahana, zgodnie z którą „kto kontroluje Ocean Indyjski, ten panuje nad Azją”.

Ta trwająca ponad 500 lat dominacja Zachodu w omawianym regionie obecnie jest podważana, gdyż obszar ten stał się przedmiotem ponownego zainteresowania Chin, a tym samym i Indii, co może być sprzeczne z interesami Stanów Zjednoczonych. Muszą one bowiem godzić własne interesy z interesami nowych mocarstw globalnych, na które wyrastają Chiny i Indie. Rozpoczęła się więc „wielka gra” pozaeuropejskich mocarstw globalnych, dysponujących wielkim potencjałem gospodarczym i najnowocześniejszą techniką militarną.

Ludziom Zachodu trudno oswoić się z myślą, że właśnie kończy się era bezwzględnej dominacji ich cywilizacji, a świat ukształtowany wg ich zasad i na ich potrzeby odchodzi w przeszłość. To zdanie zaczerpnięte ze wstępu wydawcy książki pt. „Chiny i Indie supermocarstwa XXI wieku” każe nam przemyśleć od

¹ R. D. Kaplan, *Monsoon – Ocean Indyjski i przyszłość amerykańskiej dominacji*, tłumaczenie J. Ruszkowski, Wyd. Czarne, Wołowiec 2012, s. 12.

² B. Góralczyk, *Azja przesądzi o rozwoju gospodarczym świata, a Chiny – Azji*, <http://www.stosunkimiedzynarodowe>, autor, Bogdan_Goralczyk, data dostępu 12.09.2012.

podstaw kilka paradygmatów, które objaśniały świat z perspektywy Londynu, Paryża czy Waszyngtonu³.

Industrializacja Europy i częściowo Ameryki odbyła się w dużej mierze kosztem Azji i doprowadziła do zmniejszenia jej udziału w produkcji światowym z ponad 50% w 1600 r. do około 9% w 1900 r.

Ekspansja Europy na wszystkich kierunkach geograficznych doprowadziła nie tylko do zajęcia terytoriów podbitych ludów, była również udaną próbą zawłaszczenia ich kultury i historii. Dla europejskiego egocentryzmu tożsamość kulturowa podbitego narodu nie miała większego znaczenia⁴.

W Ameryce Północnej cywilizacja europejska zniszczyła do cna kulturę rodzimą i zastąpiła ją własną formą, przywiezioną zza oceanu. Nie udało się tego zrobić w Azji. Cywilizacja hinduistyczna, chińska, japońska przetrwały i wykazały niezwykłą żywotność⁵. Kolonialne panowanie Zachodu w Azji formalnie zakończyło się po drugiej wojnie światowej. Europejczyków zastąpili Amerykanie już nie jako mocarstwo kolonialne, lecz dostarczyli pomocy wojskowej i gospodarczej.

Obecnie kontynent azjatycki, do którego przylegają wymienione oceany, rozwija się bardzo dynamicznie. Azjatycki Bank Rozwoju przedstawił jesienią 2011 r. wizję kontynentu do połowy stulecia – Azja 2050. Zgodnie z tą prognozą Azja w ciągu 40 lat dogoni Europę i Amerykę Północną pod względem dobrobytu. Znacząco podniesie poziom życia 3 mld ludzi i podwoi swój udział w światowym PKB, z 27% w 2010 r. do 51 % w 2050 r. Stanie się kontynentem decydującym. Tym samym *Azja odzyska dominującą pozycję w globalnej gospodarce, jaką zajmowała do rewolucji przemysłowej, jakieś 250 lat temu*. Można określić ten scenariusz jako „wiek Pacyfiku”⁶. W tej sytuacji rodzi się zasadnicze pytanie, jakie działania geopolityczne i geostrategiczne prowadzą nie tylko państwa omawianego obszaru, lecz także mocarstwa globalne zainteresowane tym obszarem?

Ze wstępnych analiz wynika, że głównymi graczami na omawianym obszarze są i pozostaną Chiny oraz Stany Zjednoczone, zaś pozostałe państwa opowiedzą się po jednej z rywalizujących ze sobą stron. Przesłanką takiej sytuacji jest partnerstwo strategiczne Stanów Zjednoczonych z Indiami oraz także partnerstwo Chin z Pakistanem. Rosja zaś, która odrzuciła tzw. zachodni projekt obejmujący Stany Zjednoczone, Unię Europejską, Rosję i Japonię, a nie udało się jej utworzyć bloku kontynentalnego (Rosja – Chiny – Indie) prawdopodobnie będzie zbliżać się ku Chinom. Natomiast państwa ASEAN będą „balansować” między Chinami a Stanami Zjednoczonymi.

W celu zweryfikowania powyższej hipotezy, w pierwszym punkcie przedstawiona zostanie ogólna charakterystyka obszaru badań zarówno w ujęciu historycznym, jak i współczesnym. Natomiast w dalszej części przedstawiona zostanie geo-

³ Ibidem, s. 9.

⁴ Ibidem, s. 9.

⁵ Ibidem, s. 10.

⁶ B. Góralczyk, *Azja przesądzi o rozwoju świata, a Chiny – Azji*.

<http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykoly>, data dostępu...15.09.2012

polityka i geostrategia głównych aktorów znajdujących się na omawianym obszarze oraz Stanów Zjednoczonych jako mocarstwa globalnego, mającego w tej części świata interesy strategiczne. Ze względu na bardzo szeroki obszar badań, w przedstawionym opracowaniu wykorzystano tylko wycinkowe, zdaniem autora najważniejsze, informacje.

Ocean Indyjski i zachodni Pacyfik

Ocean Indyjski rozciąga się od wschodnich wybrzeży Afryki do Archipelagu Malajskiego – wysp rozciągających się od Australii do Chin, stanowiących strefę przejściową między tym oceanem a Pacyfikiem. W zachodniej części Oceanu Indyjskiego znajdują się państwa Afryki Wschodniej oraz Bliskiego Wschodu, w północnej – subkontynent indyjski wraz z Morzem Arabskim i Zatoką Bengalską. Natomiast zachodni Pacyfik, to m. In. Morze Południowochińskie i Morze Wschodniocchińskie oraz Morze Japońskie i Morze Żółte (rys. 1). Przedmiotem dalszych rozważań będą głównie państwa azjatyckie leżące na obrzeżach wyżej wymienionych oceanów oraz państwa leżące w strefie przejściowej między tymi oceanami.

Źródło: *Atlas współczesnego świata*, red. Hubert Mroczkiewicz, Wyd. Delmart, wyd. 2006/2007, s. 117.

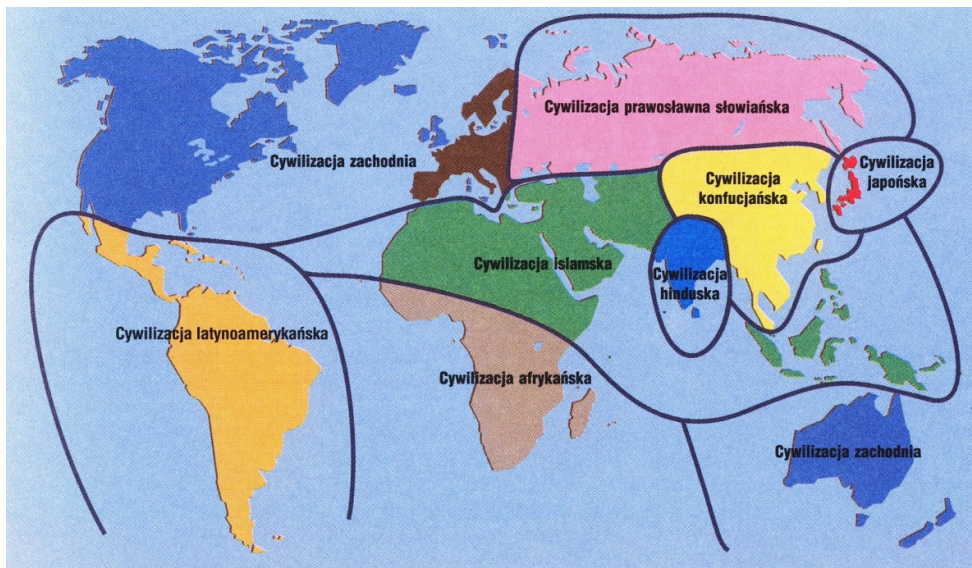
Rys. 1. Ocean Indyjski i zachodni Pacyfik oraz przyległe obszary

W ujęciu regionalnym interesujący nas obszar obejmuje Azję Południową (Indie, Pakistan, Afganistan), Azję Północno-Wschodnią (Chiny, Japonię, Koreę Północną i Koreę Południową) oraz Azję Południowo-Wschodnią, czyli państwa ASEAN, leżące w strefie przejściowej między oceanem Indyjskim a Pacyfikiem.

W omawianym obszarze znajduje się mocarstwa globalne i regionalne oraz wiele małych państw, które ze względu na uwarunkowania geograficzne odgrywają istotną rolę w geopolityce i geostrategii. Są wśród nich państwa leżące na półwyspach i wyspach oddzielonych cieśninami, stwarzającymi dogodne warunki do kontroli morskich szlaków komunikacyjnych. Przedmiotem dalszych rozważań będą mocarstwa globalne nie tylko leżące nad tymi akwenami morskim, lecz także spoza tego obszaru, mające tu jednak określone interesy. Natomiast informacje o pozostałych państwach regionu będą się pojawiały, stosownie do potrzeb, przy omawianiu wyżej wymienionych mocarstw.

Na rozwój handlu w basenie Oceanu Indyjskiego w starożytności, obok wspomnianych Chin i Rzymu, znaczny wpływ wywarła ekspansja islamu, która docierała nie tylko do najdalszych zakątków Azji południowo-wschodniej, lecz także do Oceanii, tj. wspomnianych już wysp, położonych na wschodnim krańcu Oceanu Indyjskiego (rys. 2).

W omawianym obszarze obecnie rozmieszczona jest połowa ludności świata a w bezpośrednim jego sąsiedztwie zlokalizowane są surowce strategiczne (Afryka, Bliski Wschód), które są przedmiotem zainteresowania wschodzących potęg, tj. Chin i Indii. Nakładają się na to interesy nie tylko Stanów Zjednoczonych i Rosji, lecz także Japonii i niektórych państw europejskich.

Źródło: Pascal BONIFACE, Atlas wojen XX wieku, Wyd. Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2001, s. 47.

Rys. 2. Cywilizacje świata

W powyższej sytuacji Ocean Indyjski staje się obszarem o przecinających się szlakach komunikacji morskiej, które ze względów geograficznych przebiegają przez newralgiczne rejony, którymi są m.in. cieśniny morskie. W tej sytuacji cieśniny te stały się przedmiotem szczególnego zainteresowania wybranych mocarstw ze względów geostrategicznych, tj. możliwości oddziaływania na transport potencjalnego wroga.

Analizując perspektywy rozwoju gospodarczego państw położonych w omawianym regionie (tabela 1), można wnioskować, że Ocean Indyjski staje się najważniejszym akwenem morskim, gdyż w jego najbliższym sąsiedztwie znajduje się baza surowcowa Afryki i Bliskiego Wschodu dla największych gospodarek świata, w tym Chin, Indii, Stanów Zjednoczonych, Japonii i wielu innych państw.

Tabela 1

Dziesięć największych gospodarek świata w 2010, 2020, 2030 i 2050 roku

Lp.	2010	2020	2030	2050
1	USA	Chin	Chiny	Chiny
2	Chiny	USA	USA	Indie
3	Japonia	Indie	Indie	USA
4	Indie	Japonia	Japonia	Brazylia
5	Niemcy	Rosja	Brazylia	Japonia
6	Rosja	Niemcy	Rosja	Rosja
7	Brazylia	Brazylia	Niemcy	Meksyk
8	Wielka Brytania	Wielka Brytania	Meksyk	Indonezja
9	Francja	Francja	Francja	Niemcy
10	Włochy	Meksyk	Wielka Brytania	Wielka Brytania

Źródło: Thea Financial Times, 2 – 3 kwiecień 2011.

Natomiast według prognozy Azjatyckiego Banku Rozwoju z 2011 roku, przedstawiającego wizję rozwoju kontynentu Azjatyckiego „Azja 2050”, w ciągu 40 lat Azja dogoni Europę i Amerykę Północną pod względem dobrobytu. Znacząco podniesie się poziom życia 3 miliardów ludzi i podwoi swój udział w światowym PKB, z 27 procent w 2010 r. do 51 procent w 2050 roku i stanie się kontynentem dominującym. Tym samym Azja odzyska dominującą pozycję w globalnej gospodarce, jaką zajmowała do rewolucji przemysłowej, jakieś 250 lat temu⁷.

Współcześnie, dynamiczny rozwój gospodarczy Chin i Indii oraz wielu innych państw, określanymi mianem „tygrysów azjatyckich”, zwiększył zapotrzebowanie na surowce. Rywalizacja między tymi państwami, zwłaszcza Chinami, Indiami i Japonią o surowce energetyczne sprawia, że Ocean Indyjski staje się obszarem, na którym toczy się główna gra geopolityczna i geostrategiczna. W tej sytuacji państwa leżące nad tym akwenem morskim oraz państwa wyspiarskie nabrały istotnego znaczenia.

⁷ B. Góralczyk, *Azja przesyła o rozwoju gospodarczym świata, a Chiny – Azji*, <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykuły>, data dostępu 21.08.2012.

O wielkim znaczeniu omawianego regionu w grze geopolitycznej współczesnego świata świadczyć może fakt, że ocean ten już obecnie „odpowiada” za połowę światowego transportu kontenerowego. Ponadto 70% handlu produktami naftowymi przepływa przez ten akwen, na którym znajdują się takie newralgiczne obszary jak: Zatoka Adeńska (rys. 1) i Omańska oraz cieśniny Ormuz i Malakka.

Rola Oceanu Indyjskiego jako „autostrady energetycznej” w przyszłości wzrośnie jeszcze bardziej. Szacuje się bowiem, że globalny popyt na energię wzrośnie do 2030 roku o 45%. Wzrost ten w połowie będzie generowany przez Indie i Chiny⁸, przy czym już obecnie ponad 85% ropy naftowej przeznaczonej dla Chin przepływa przez cieśninę Malakka.

W 1600 r. Chiny i Indie wytwarzały, jak już wspomniano, łącznie ponad połowę światowego produktu. Na początku XXI wieku (2001 r.) ich łączny udział w światowej produkcji wynosił tylko 19%, a według prognoz w 2030 zwiększy się on do 28%⁹. Ten bezprecedensowy wzrost gospodarczy sprawia, że:

- wzrasta ich popyt na surowce naturalne, a to powoduje wzrost cen surowców na światowym rynku, zaś coraz większe zapotrzebowanie tych państw na ropę naftową powoduje zmiany politycznych sojuszy w różnych częściach świata;

- oba kraje szybko modernizują swoje siły zbrojne, co prowadzi do zmian na mapie geopolitycznej na skalę niespotykaną od zakończenia drugiej wojny światowej;

- w obu krajach rośnie zanieczyszczenie powietrza i wód, skutkiem czego zagrożone jest środowisko naturalne¹⁰.

Indie i Chiny desperacko konkurują o surowce. Zaczęła więc rosnać cena m.in. ropy naftowej i państwa posiadające bogate złoża tego surowca, np. Rosja, Wenezuela i Iran umocniły swoje znaczenie polityczne i militarne¹¹.

Chiny

Informacje ogólne

Chiny (rys. 3) pod względem wielkości powierzchni są równe Stanom Zjednoczonym, natomiast pod względem liczby ludności (ponad 1,34 miliarda, USA niewiele ponad 300 mln) są najludniejszym państwem świata. Pod względem administracyjnym dzielą się na 22 prowincje, w tym Tajwan (jako zbuntowana prowincja).

Chiny są pierwszym handlowym mocarstwem świata (w 2009 r. wyprzedziły Niemcy, Japonię i Stany Zjednoczone), przy czym nadwyżka handlowa tego państwa jest najwyższa w świecie (250 mld dol.)¹². Są także pierwszym mocarstwem

⁸ J. Białek, A. Oleksiuk, *Gospodarka i geopolityka*, Wyd. Difin SA, Warszawa 2009, s.121.

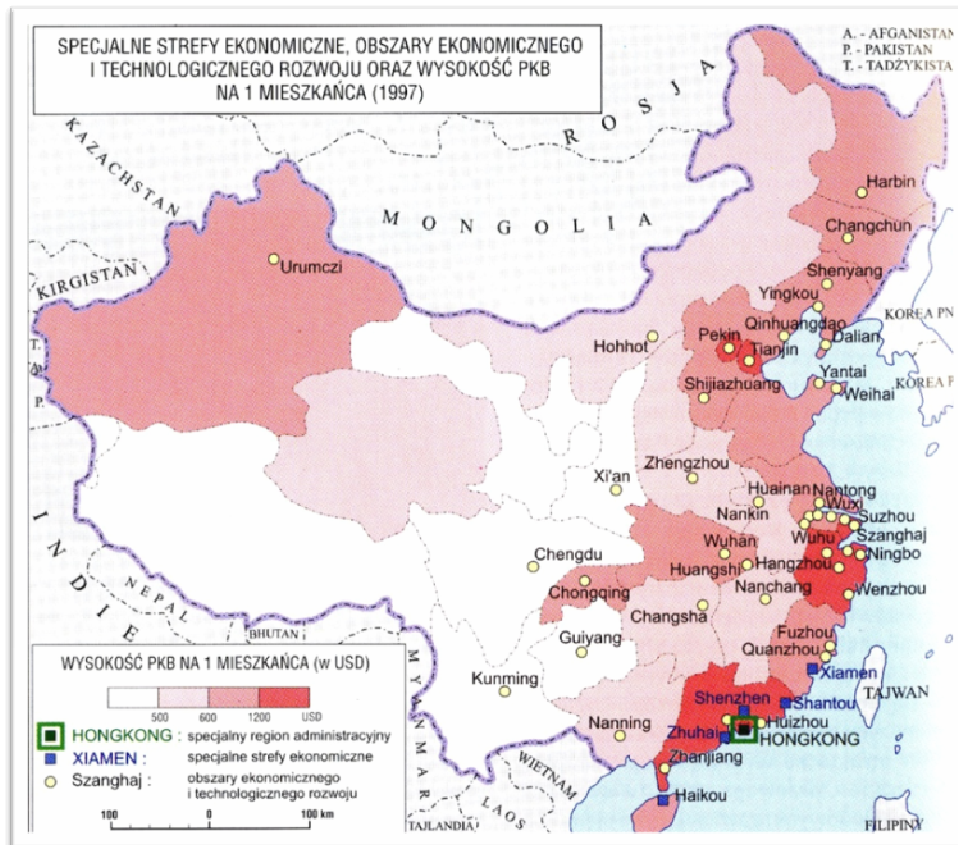
⁹ R. Meredith, *Chiny i Indie – Supermocarstwa XXI wieku*. Wyd. Media Lazar NADIR, Warszawa 2009, s. 294.

¹⁰ Ibidem, s. 265.

¹¹ Ibidem, s. 272.

¹² A. Brunet, J.-P. Guichard, *Chiny światowym hegemonem?*, Wyd. Emka, Warszawa 2011, s. 25–36.

finansowym świata, a jego rezerwy walutowe na koniec 2010 r. wynosiły około 4000 miliardów dolarów, co stanowiło 30–40% światowych rezerw walutowych¹³. W tymże samym roku Chiny zachowywały 850–900 mld dolarów obligacji państwa amerykańskiego i 630 mld dolarów obligacji państw strefy euro¹⁴. Dług publiczny Chin stanowi tylko 20% nominalnego „oficjalnego” PKB z roku 2009 i jest zabezpieczony w 400% przez same rezerwy walutowe.

Źródło: <http://www.rp.pl/artykul/413764.html> 10.07.2012.

Rys. 3. Specjalne strefy ekonomiczne oraz wysokość PKB na 1 mieszkańca

Pod względem technologicznym Chiny są w czołówce światowej. Są eksporterem komputerów o drugiej w świecie mocy obliczeniowej, udało się im zestrzelić własnego satelitę na orbicie, zapowiadają założenie stacji na księżycu. Ponadto wybudowały tunel o długości 5,5 tys. km dla „artylerii drugiego uderzenia” w wypadku wojny ato-

¹³ Ibidem, s. 23.

¹⁴ The Financial Times, 2–3 kwiecień 2011.

mowej¹⁵. W tunelu tym znajdują się wyrzutnie rakiet wyposażonych w głowice jądrowe. Budowla ta miejscami schodzi na głębokość 1000 m pod ziemię.

Chiny pomiędzy I a XIX wiekiem naszej ery tworzyły od 22 do 33% światowego PKB, a w roku 1950 tylko 4,5%. Po dokonaniu proefektywnościowych reform udział Chin w światowym PKB wzrósł wg Międzynarodowego Funduszu Walutowego do 7,3% wg kursu walutowego oraz 11,4% wg parytetu siły nabywczej¹⁶.

W ciągu ostatnich 30 lat Chiny rozwijały się dynamicznie. Obecnie w okresie kryzysu Chiny mogły sobie pozwolić na wprowadzenie pakietu stymulującego gospodarkę, którego koszt wynosi 580 mld dol. Natomiast rezerwy walutowe Chin wynoszące około 2 bilionów dolarów stanowią swoistą polisę ubezpieczeniową od światowego kryzysu, która powinna prowadzić do destabilizacji kraju, gdyż spowodowałoby upadek przedsiębiorstw i bezrobocie a w efekcie niestabilność polityczną¹⁷.

Chiny dysponują znaczną bazą surowcową. Na uwagę zasługuje fakt, że Chiny po raz piąty z rzędu są światowym liderem rankingu producentów złota. W 2011 r. wyprodukowały 361 tys. ton czystego złota. Ponadto Chiny są głównym producentem pierwiastków ziem rzadkich (97% produkcji światowej) tj. minerałów zawierających 17 pierwiastków chemicznych (w formie tlenków, węglanów i krzemianów, m.in. itr, dysproz, terb, tul, lutet i inne) niezbędnych w najnowocześniejszych technologiach, w tym w przemyśle zbrojeniowym (lasery, systemy komunikacyjne, radarowe, noktowizory, satelity, dyski twarde, komputery i wiele innych)¹⁸.

Kolejnym atutem surowcowym Chin są niedawno odkryte złoża tzw. „palnego lodu”, czyli hydratu gazu ziemnego w prowincji Qinghai. Surowiec ten charakteryzuje się wysokim ekwiwalentem energetycznym (1 m³ „palnego lodu” równoważy 164 m³ zwykłego gazu). Problemem jest jednak negatywny wpływ na atmosferę ziemską metanu, produktu spalania tego surowca.

Niezależnie od tego surowca, w bieżącym roku odkryto duże złoża węgla kamiennego oraz złoża uranu, oceniane na 10 tys. ton¹⁹. Dodać należy, iż w państwie tym obecnie czynnych jest 16 elektrowni jądrowych a kolejnych 24 znajduje się w trakcie budowy.

Chiny od wielu lat realizują wielkie programy infrastrukturalne. Jednym z nich jest już zrealizowana inwestycja pt. „Tama trzech przełomów”, w ramach której powstał, na bazie miasta Chongqing, obszar metropolitalny liczący 32 mln mieszkańców. Natomiast w Delcie Rzeki Perłowej realizowanych jest 150 projektów infrastrukturalnych mających na celu połączenie w jeden organizm 10 miast. W wyniku realizacji tych projektów, w ciągu sześciu lat ma powstać aglomeracja licząca 42 mln mieszkańców²⁰.

¹⁵ Ibidem, s. 34.

¹⁶ D. M. Lampton, *The Faces of Chinese Power*, „Foreign Affairs” January/February 2007, s. 117.

¹⁷ G. Friedman, *Następne 100 lat, Prognoza na XXI wiek*, Wyd. A. Findeisen/AMF Plus Group Sp. z o.o. Warszawa 2009.

¹⁸ http://forsal.pl/artykuly/461946,metale_ziem_rzadkich_czysty_zysk_dla_inwestora... 2012.11.02.

¹⁹ <http://www.ekonomia24.pl/artykul/526104.949230>, data dostępu 06.11.2012.

²⁰ www.wykap.pl/ramka/602229/chiny-tworza-mega-miasto-liczace-42-mln-mieszkancow 10.01.2012.

Geopolityka i geostrategia Chin

Geopolityka Chin wyraża się w następujących działaniach:

- zawieranie określonych sojuszy i „okrażanie Indii”,
- pogoni za złożami surowców,
- zakupach zachodnich przedsiębiorstw,
- wykorzystywaniu importu do celów politycznych,
- tworzeniu kolonii osadniczych za granicą²¹.

Chiny zawiązują w całym świecie sojusze, podobnie jak to robiły Stany Zjednoczone po drugiej wojnie światowej, zwłaszcza za pomocą środków ekonomicznych i stopniowo podkopują fundamenty systemu sojuszy Stanów Zjednoczonych i Europy oraz neutralizują Japonię. Natomiast sojusz rosyjski, wg wymienionych w przypisie autorów ma charakter doraźny. Dzięki niemu Chiny pozyskują państwa Azji Centralnej, co zabezpiecza ich granicę zachodnią i północną.

Strategia chińskich sojuszy politycznych powiązana jest ze strategią pozyskiwania niezbędnych surowców, w tym surowców energetycznych, o czym była mowa wcześniej. Natomiast nowym elementem w tej grze są uruchomione notowania przedsiębiorstw zachodnich lub innych, które sobie tego życzą, na rynku giełdowym w Szanghaju. Przedsiębiorstwa wyrażające zgodę na notowania na tym rynku finansowym mają zapewnioną możliwość korzystania z „apetytu” chińskich inwestorów. W ramach tej „współpracy” Chiny mogą otrzymać część kapitału, która może im pozwolić na przejęcie kontroli nad tymi przedsiębiorstwami²².

Specyficznym sposobem oddziaływania na niektóre kraje są długoterminowe wynajmy wielkich terenów rolniczych w krajach trzecich. Takie terytoria powinny otrzymywać wkład w postaci osadników chińskich, którzy by je eksploatowali, a które stanowiłyby rodzaj „kolonii” chińskich – potencjalnych grup nacisku w krajach zależnych od Chin²³.

Chiny wynurzają się jako geopolityczny i gospodarczy gigant, będący w stanie zapewnić bezpieczeństwo swoich rozległych granic. Ich gospodarka ściga się o palmę pierwszeństwa z największymi gospodarkami na świecie. Ich siła militarna stale rośnie, a polityczne wpływy rozszerzają się w tym samym tempie, co gospodarka i armia. Rządowy Dziennik „Armia Wyzwolenia” wyjaśnia: „W miarę jak stopniowo zwiększa się kompleksowo pojęta siła Chin i rośnie ich status na arenie międzynarodowej, sprawą wielkiej wagi staje się dążenie do stworzenia odpowiadającej statusowi Chin siły militarnej, będącej w stanie należycie wypełnić zadanie obrony interesów narodowych i stworzyć warunki do ich dalszego rozwoju, aby zagwarantować Chinom należy im status międzynarodowy²⁴.”

²¹ A. Brunet, P. Guichard, *Chiny światowym hegemonem?*, Wyd. Studio EMKA, Warszawa 2011, s. 260.

²² Ibidem, s. 269.

²³ Ibidem, s. 273.

²⁴ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Wyd. Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2009, s. 34.

Chiny w 2010 r. wprowadziły w życie Unię celną ze Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), liczącym ponad 600 mln mieszkańców w 10 krajach (tabela 2) Uzyskały więc uprzywilejowanie stosunków z członkami tej organizacji, czego nie mają Korea Południowa i Japonia. Ta strefa wolnego handlu (Chiny – ASEAN), czyli wspólny rynek 11 państw obejmuje około 2 mld ludzi.

Tabela 2

Podstawowe dane o państwach ASEAN

Lp.	Nazwa państwa	Powierzchnia w tys. km ²	Liczba ludności w mln	PKB mld dol.	PKB w dol. per capita
1	Brunei	5,7	0,4	9,6	25600
2	Filipiny	300,0	103,8	299,0	3300
3	Indonezja	1919,4	248,2	845,1	3400
4	Kambodża	181,0	15,0	25,8	1800
5	Laos	236,8	6,6	12,6	1900
6	Malezja	329,8	29,2	357,9	14400
7	Myanmar	678,0	54,6	91,1	1900
8	Singapur	0,7	5,4	228,0	48900
9	Tajlandia	514,0	67,1	520,0	8000
10	Wietnam	329,6	91,5	222,6	2600
Razem	ASEAN	4495,6	622,8	2612,7	4553,3
	Chiny	9596,0	1343,2	7043,0	5300,0
	ASE-AN+Chiny	14091,6	1966,0		

Źródło: <http://www.politykaglobalna.pl/2010/01/marsz.chin-i-asean-%E2%80%93-geopolityczny-przełom> 2012.09.02, uzupełnienia własne.

Niekwestionowana pozycja mocarstwowa Chin zmusiła Stany Zjednoczone do ustanowienia z nimi ramowych porozumień, tzw. drugiego G2. Jest to strategiczny i gospodarczy dialog między Stanami Zjednoczonymi i Chinami, w ramach którego odbywają się co pół roku spotkania na wysokim szczeblu i obejmują problemy handlowe i gospodarcze oraz kwestie finansowe, dyplomatyczne i wojskowe²⁵.

Głównym dokumentem programowym polityki i strategii bezpieczeństwa Chin jest Konstytucja z 1982 r., w oparciu o którą opracowuje się Białą Księgę. W księdze tej z 2008 roku sprecyzowano strategiczne wytyczne dotyczące aktywnej strategii obronnej w nowym okresie. Przeanalizowano w niej obecną sytuację bezpieczeństwa Chin i sprecyzowano kwestie chińskiej polityki w dziedzinie obrony narodowej, rozwoju armii, nakładów na obronę narodową, międzynarodowej współpracy w sprawie bezpieczeństwa i inne.

W Białej Księdze podkreślono, że ze względu na istnienie szeregu niestabilnych wewnętrznych i zewnętrznych czynników bezpieczeństwa, przez długi czas stać będą przed Chinami kompleksowe i różnorodne zagrożenia i wyzwania dla ich

²⁵ Ibidem, s. 36.

bezpieczeństwa. W celu dostosowania się do nowej strategicznej sytuacji międzynarodowej i zmian sytuacji w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego, Chiny wypracowały wytyczne zakładające aktywną strategię obrony narodowej. Na temat redukcji sił nuklearnych w „Białej Księdze” napisano, że Chiny proponują, aby wszystkie państwa posiadające broń nuklearną zobowiązały się do jej całkowitego zniszczenia i zaprzestania badań nad nowymi rodzajami broni nuklearnej. Chiny uważają, że plan stworzenia globalnego systemu antyrakietowego nie jest korzystny dla pokoju i bezpieczeństwa świata, a także wywiera niekorzystny wpływ na proces redukcji arsenałów. Ponadto w „Białej Księdze” podkreślono, że siły działające na rzecz „niepodległości Tajwanu”, „Turkistanu Wschodniego” czy „niepodległości Tybetu” są elementami zagrażającymi bezpieczeństwu państwa.

Chiny dążąc do zabezpieczenia swych interesów wyrażają niezadowolenie z uzależnienia swego kraju od żeglugi w cieśninie Malakka. W tej sytuacji realizują one alternatywne drogi transportu ropy i gazu oraz innych surowców z pominięciem wspomnianej cieśniny. Przykładem tego może być budowa portów i baz w zaprzyjaźnionych krajach, m.in. w Myanmarze (Birmie), gdzie powstała już baza transportowa, w tym szlaki komunikacyjne (drogi samochodowe i linie kolejowe) oraz rurociągi (ropociąg i gazociąg) łączące rejon Zatoki Bengalskiej z południową chińską prowincją Yunnan, co przyczynia się także do rozwoju gospodarczego śródlądowych prowincji Chin. Ponadto budują duży port w Sri Lance, który może być wykorzystywany na potrzeby chińskiej armii.

Władze w Pekinie rozważają także budowę kanału poprzez Przesmyk Kra w Tajlandii, który połączyłby Ocean Indyjski z chińskim wybrzeżem Pacyfiku. Jego budowa przechyliłaby istotnie równowagę sił w Azji na korzyść Chin, zapewniając im łatwy dostęp do połaci wód rozciągających się od Afryki Wschodniej ku Japonii i Półwyspowi Koreańskiemu²⁶.

W powyższej sytuacji dla Chin szczególnego znaczenia nabiera Tajwan, gdzie nasilają się dążenia do powrotu tej prowincji do macierzy.

Dotychczas Chiny nie włączały się w kosztowny wyścig zbrojeń, jednocześnie kultywując tradycje, stosując jedną z reguł sztuki wojennej Sun Tzu, że „najważniejsze jest to, aby podporządkować sobie dany kraj nietknięty, zamiast go niszczyć. Umiejętność zabijania nie zasługuje na najwyższą ocenę. Pokonanie przeciwnika bez wojny wydaje się najbardziej pożądanym rozwiązaniem”²⁷. Niezależnie od tego, siła militarne tego państwa stale rośnie. A rządowy Dziennik Armia Wyzwolenia wyjaśnia: „w miarę jak stopniowo zwiększa się kompleksowo pojęta siła Chin i rośnie ich status na arenie międzynarodowej, sprawą wielkiej wagi staje się dążenie do stworzenia odpowiadającej statusowi Chin siły militarnej, będącej w stanie należycie

²⁶ Ibidem, s. 122.

²⁷ E. Haliżak, *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, Wyd. ISMUW, Warszawa 2007, s. 155.

wypełnić zadanie obrony interesów narodowych i stworzyć warunki do ich dalszego rozwoju, aby zagwarantować Chinom należny im status międzynarodowy”²⁸.

Nowa sytuacja i dalekosiężne interesy ekonomiczne Chin to:

– są największym na świecie odbiorcą surowców, wsysając w krwioobieg gospodarki wszystko – od ropy naftowej i gazu, aż po drewno i metal – co mają do zaoferowania producenci w Azji, na Bliskim Wschodzie, w Afryce i Ameryce Łacińskiej;

– uzależnione są od rynków zbytu w Europie i Stanach Zjednoczonych za oceanami²⁹;

– nigdy wcześniej Chiny nie były tak ściśle powiązane z resztą świata jak obecnie.

W powyższej sytuacji Chiny dokonały modyfikacji doktryny strategicznej z koncentracji na obronie granic w kierunku ekspansji zewnętrznej. Przedstawiciele chińskiego rządu mówią o przesunięciu strategicznego widnokągu ku, jak to nazywają, trzem łańcuchom wysp, z których pierwszy ciągnie się od Japonii przez Tajwan do Filipin, drugi od Sachalinu do wysp południowo-zachodniego Pacyfiku, a trzeci od Wysp Aleuckich w pobliżu Alaski do Antarktyki³⁰. Według niektórych geopolityków, Chińczycy przez całe dziesięciolecie uważali Amerykę za wrogów chińskich ambicji narodowych. Chińscy obserwatorzy wskazywali na „superhegemonistyczne” ambicje Stanów Zjednoczonych, na długo zanim Europa zaczęła wyrażać zaniepokojenie hiperpotęgą USA, a światowa opinia publiczna skarżyła się na amerykańską arogancję i hegemonizm³¹.

Indie

Informacje ogólne

Indie położone są na Subkontynencie Indyjskim (rys. 1 i 4) i graniczą z Pakistanem (2912 km), Chinami (3380 km), Bangladeszem (4053 km), Myanmarem (Birmą – 1463 km), Nepalem (1690 km) i Bhutanem (605 km). Od południowego zachodu kraj otaczają wody Morza Arabskiego a od południowego wschodu Zatoki Bengalskiej i Morza Andamańskiego.

Do Indii należą: archipeląg Lakkadiwów (na Morzu Arabskim 450 km od wybrzeży) oraz archipeląg Andamanów i Nikobarów w Zatoce Bengalskiej.

Indie podzielone są na 28 stanów (rys. 4), 6 terytoriów związkowych i 1 terytorium stołeczne. Stany dzielą się na dystrykty (591).

²⁸ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Wyd. Rebis, Poznań 2009, s.34.

²⁹ R. D. Kaplan, *Monsun – Ocean Indyjski i przyszłość amerykańskiej dominacji*, tłumaczenie J. Ruszkowski, Wyd. Czarne, Wołowiec, s. 35.

³⁰ Ibidem, s. 37.

³¹ Ibidem, s. 38.

Źródło: http://pl.wikipedia.org/wiki/Podzial%C5%82_administracyjny_Indii, 2012.12.20.

Rys. 4. Podział administracyjny Indii na stany i terytoria związkowe

Liczba ludności Indii przekracza 1,2 mld (2011 r.), a średnia wieku w całej populacji 32,5 lat zaś długość życia 65 lat, przy czym połowa ludności nie przekroczyła 25 lat. Ludność miejska stanowi zaledwie 40% ludności kraju, przy czym w kraju tym znajduje się 10 miast z liczbą ludności od 3 do 20 milionów.

Językiem oficjalnym jest hindi a język angielski pełni rolę języka pomocniczego łącznikowego. Ponadto jest 21 języków konstytucyjnych, dopuszczonych jako języki wykładowe i urzędowe w określonych stanach. Podstawowe religie to: hinduizm (78%), buddyizm (0,8%), dżinizm (0,3%), sikhizm (2%), chrześcijaństwo (3%) i islam (12,5%).

Mozaika narodowości, religii, kast i kultur, które występują w Indiach, jest bardzo bogata i różnorodna. Ze względu na dużą liczbę muzułmanów (około 150 mln) tli się napięcie między tymi grupami ludności a wyznawcami hinduizmu.

Indie zajmują trzecie miejsce w Azji – po Chinach i Japonii – pod względem wielkości PKB. Obecnie znajdują się na **czwartej** pozycji wśród światowych potęg ekonomicznych. Jednak do 2030 r. staną się drugą potęgą gospodarczą Azji a trzecią na świecie³². Lokomotywą indyjskiej gospodarki jest popyt wewnętrzny a indyjski eksport jest czterokrotnie mniejszy od chińskiego. Ten niewielki eksport towarów i usług stanowi główną przyczynę deficytu bilansu obrotów bieżących, który w 2010 r. przekroczył 50 mld dolarów³³.

Wymiana handlowa Indii z Chinami, mimo różnych ograniczeń, rośnie szybko. Według danych chińskich w 2005 r. osiągnęła ona 18,7 mld dolarów, w 2006 r. 24,9 mld dol. A w 2008 r. już 52 mld dol.³⁴

Indie rozwijają współpracę z państwami Afryki, które uznają za strategicznie przyszłościowe. W ostatnich latach zainwestowały tam 25 miliardów dolarów, co stanowi zaledwie jedną trzecią sumy zainwestowanej przez Chiny. Znacznie dynamiczniej rozwija się współpraca Indii z państwami Zatoki Perskiej oraz z Iranem, a ponadto 3,5 mln Hindusów pracuje w sześciu krajach arabskich, należących do Rady Współpracy Zatoki Perskiej. Iran, podobnie jak Afganistan, stał się dla Indii strategiczną przeciwwagą dla Pakistanu, a władze indyjskie starają się również uczynić Teheran ważnym partnerem w zakresie dostaw surowców energetycznych³⁵. W 2005 roku Indie i Iran podpisały kontrakt, na mocy którego Iran będzie przez najbliższe 25 lat (poczynając od 2009 roku) dostarczał Indiom 7,5 mln ton LNG (skroplonego gazu ziemnego)³⁶.

Geopolityka i geostrategia Indii

Indie w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku podjęły działania mające na celu poprawę stosunków z państwami sąsiednimi. Oparto je na pięciu zasadach Gujrala:

³² Patrz tabela 1.

³³ J. Brzozowski, *Przestarzała struktura w gospodarce Indii blokuje jeszcze szybszy rozwój*, www Data dostępu 2012.03011.

³⁴ *Stosunki dwustronne Indie-Chiny*, [http://stosunkimiedzynarodowe.info/artykól.876.stabilizująca podróż Wena Jiabao do Indii](http://stosunkimiedzynarodowe.info/artykól.876.stabilizująca%20podróż%20Wena%20Jiabao%20do%20Indii). Data dostępu 20.09.20120

³⁵ J. Białek, A. Oleksiuk, *Gospodarka i geopolityka*, Wyd. Difin SA, Warszawa 2009, s. 121.

³⁶ Ibidem, s. 121.

1. Z sąsiadami takimi jak: Bangladesz, Malediwy, Sri Lanka, Nepal, Indie dążą do współpracy w zaufaniu i dobrej wierze nie prosząc o odwzajemnienia stosunków.

2. Terytorium danego państwa w Azji Południowej nie powinno być wykorzystywane przeciwko interesom innego państwa w regionie.

3. Żaden kraj nie może ingerować w sprawy wewnętrzne drugiego.

4. Wszystkie kraje Azji Południowej muszą wzajemnie szanować suwerenność i integralność terytorialną.

5. Wszystkie spory muszą być rozstrzygane na drodze pokojowych negocjacji dwustronnych³⁷.

Indie, podobnie jak Chiny, mają za sobą dumną przeszłość hegemonii regionalnej oraz wiarę w powrót do dawnej przeszłości. Jak pisze Kagan „celem Indii jest supremacja w bezpośrednim sąsiedztwie, rola łaskawego i życzliwego hegemona ogarniającego wpływami mniejszych sąsiadów, takich jak Nepal, Sri Lanka oraz znaczniejsze wyspy Oceanu Indyjskiego i pozbyciu się z tego regionu wpływów innych mocarstw, głównie Chin, którym należy uniemożliwić wejście w zbyt bliskie stosunki z leżącymi tam małymi państwami³⁸.”

Stosunki indyjsko-chińskie uległy pogorszeniu w 1998 r., po przeprowadzeniu przez Indie testów z bronią jądrową. Poprawie uległy w 2003 r. Wówczas podpisano pierwszą w historii wspólną deklarację na szczepku szefów rządów, dotyczącą zasad stosunków i wszechstronnej współpracy. Zgodnie z tą deklaracją Indie uznały Tybet za część terytorium Chin i stwierdziły, że nie wyrażają zgody na antychińską działalność Tybetańczyków na swoim terytorium. Chiny natomiast zgodziły się na handel transgraniczny przez Sikkim, co odebrano jako uznanie praw Indii do tego stanu. Obie strony wyraziły dążenie do rozwoju „długoterminowego konstruktywnego partnerstwa” na podstawie „wzajemnego poszanowania i wrażliwości na obawy drugiej strony”³⁹.

Obecnie, podobnie jak bywało w przeszłości, mocarstwa zawierają oficjalne i nieoficjalne sojusze, by chronić własne interesy i realizować cele zgodnie z własnymi intencjami. Chiny są sojusznikiem Pakistanu, Indie z kolei rozwijają coraz bliższe stosunki z Japonią i Stanami Zjednoczonymi. Gdy Chiny próbowały wykluczyć Indie z pierwszego Szczytu Azji Wschodniej w 2005 r., Japonia stanęła po stronie Indii. Gdy Pakistan zaproponował Chinom status obserwatora w Południowoazjatyckim Stowarzyszeniu Współpracy Regionalnej, Indie wprowadziły do niego Japonię, Koreę Południową i Stany Zjednoczone, by zrównoważyć wpływy Pekinu⁴⁰.

W 2001 roku ustanowiono Połączone Dowództwo Andamanów i Nikobarów (rys. 4), zwane także Dowództwem Dalekowschodnim (wspólne dowództwo ma-

³⁷ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Wyd. Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2009, s. 49.

³⁸ Ibidem, s. 50.

³⁹ *Stosunki dwustronne Indie – Chiny*, <http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artukul>. Data dostępu 10.09.2012.

⁴⁰ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2009, s. 52,

rynarki wojennej, wojsk lądowych oraz sił powietrznych)⁴¹. Archipelag ten pozwala bowiem na utrzymanie kontroli nad cieśniną Malakka, którą biegnie wspomniany już główny szlak morski wiodący z Europy przez Bliski Wschód na Daleki Wschód, w tym także do Chin a także przez Zatokę Bengalską, do Myanmaru, gdzie znajduje się baza przeładunkowa oraz infrastruktura transportu wiodąca do Chin.

Indie rozbudowują swą marynarkę wojenną. Do 2025 roku planowana jest m.in. budowa trzech okrętów podwodnych o napędzie atomowym oraz trzech lotniskowców. W znacznym stopniu plany te są pochodną uzależnienia bezpieczeństwa dostaw importowanych towarów od swobody żeglugi przez Morze Arabskie w pobliżu Pakistanu, gdzie znajduje się chińska baza portowa (Gwardar)⁴².

Indie obawiając się okrążenia przez Chiny dążą do rozszerzenia własnej sfery wpływów, gdyż interesy obu krajów są w wielu sferach sprzeczne. Odpowiedzią Indii na budowę przez Chiny wspomnianej bazy w Gwardar (rys. 1) była rozbudowa bazy w Karwan. Ponadto 244 wysp należących do Indii, tworzących archipelag Andamany i Nikobary, mogą być wykorzystane do zorganizowania blokady zachodniego wejścia do Cieśniny Malakka, co może ograniczyć swobodę żeglugi sił morskich Chin⁴³.

Indie, które wg prognoz wkrótce staną się czwartym państwem co do wielkości energii na świecie (po USA, Chinach i Japonii), pokrywają z importu około 65% swego zapotrzebowania na ropę naftową.⁴⁴ Handel Indii z krajami Zatoki Perskiej i Iranem jest bardzo dobrze rozwinięty, a ponadto, jak już wspomniano wcześniej, 3,5 mln Hindusów pracuje w sześciu krajach arabskich należących do Rady Współpracy Zatoki Perskiej⁴⁵.

Iran, podobnie jak Afganistan, stał się dla Indii strategiczną przeciwwagą dla Pakistanu, a władze indyjskie starają się także uczynić Teheran ważnym partnerem w zakresie dostaw surowców energetycznych.⁴⁶ Zgodnie z podpisanym w 2005 r. kontraktem Iran będzie przez najbliższe 25 lat (poczynając od 2009 dostarczał Indiom 7,5 mln ton LNG (skroplony gaz ziemny). Ponadto w roku 2012 podpisano porozumienie dotyczące budowy gazociągu z Iranu do Indii – przez terytorium Pakistanu (rys. 5), co może pozytywnie wpłynąć na stabilizację stosunków pomiędzy Indiami a Pakistanem. Przedłużenie tego gazociągu do Myanmaru, gdzie Chiny wybudowały dwa rurociągi (ropociąg i gazociąg) z nad Zatoki Bengalskiej do swoich południowych prowincji, również może wpłynąć dodatnio na relacje Indii z Chinami.

⁴¹ *Walka o panowanie nad Oceanem Indyjskim*, Polska Zbrojna, 2011.02.24.

⁴² J. Białek, A. Oleksiuk, *Gospodarka i geopolityka*, Wyd. Difin, Warszawa 2009, s. 121.

⁴³ R. D. Kaplan, *Monsun Ocean Indyjski i przyszłość amerykańskiej dominacji*, Wyd. Czarne, Wołowiec, 2012, s. 23.

⁴⁴ J. Białek, A. Oleksiuk, *Gospodarka i geopolityka*, Wyd. Difin, Warszawa 2009, s. 121.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 121.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 122.

Źródło: <http://temi.repubblica.it/limes-heartland/chinaindia-corporation-and-competition/889>, 2012.12.26.

Rys. 5. Istniejące i projektowane szlaki transportu ropy i gazu ziemnego

Stany Zjednoczone

Informacje podstawowe

Stany Zjednoczone, państwo położone w Ameryce Północnej, graniczą z Kanadą od północy, Meksykiem od południa, Oceanem Spokojnym od zachodu, Oceanem Arktycznym od północnego zachodu i Oceanem Atlantyckim od wschodu. Pod względem liczby ludności (około 310 mln) zajmują trzecie miejsce w świecie (po Chinach i Indiach), a pod względem powierzchni (9,6 mln km kwadratowych) czwarte (po Rosji, Kanadzie i Chinach). W skład Stanów Zjednoczonych wchodzi także poza stanowe wyspy na Pacyfiku (Baker, Guam, Howland, Jarvis, Johnston, Kingman, Mariany Północne, Midway, Palmyra, Samoa Amerykańskie, Wake) i na Atlantyku (Wyspy Dziewicze, Navassa, Portoryko – największa z nich – formalnie państwo stowarzyszone z USA).

Stany Zjednoczone są krajem wysoko rozwiniętym, o największym produkcie krajowym brutto (Tabela 1), stanowiącym około 20% produktu światowego. Największe koncerny amerykańskie są związane z przemysłem samochodowym (Ge-

neral Motors, Ford Motors, Chrysler Group), paliwowym (Exxon, Mobil, Texaco, Chevron, Amoco), chemicznym Chemical, Du Pont), elektrycznym i elektronicznym (General Electric, IBM), lotniczym (Boeing) i spożywczym (Coca Cola, Philip Morris).

USA dysponują bogatą bazą surowcową. Zasoby naturalne to m.in.: węgiel kamienny, złoto, uran, miedź, ołów, molibden, fosforany, rtęć, nikiel, potas, srebro, wolfram, cynk, ropa naftowa i gaz ziemny. Na uwagę zasługuje fakt, że w związku z wydobyciem gazu łupkowego Stany Zjednoczone, będąc kilka lat temu importem tego surowca, stają się jego eksporterem. Ponadto podjęły wydobycie ropy naftowej z łupków, co również pozwoli im na zmniejszenie zależności swojej gospodarki od importu (z Bliskiego Wschodu, Wenezueli, Meksyku, Nigerii i wielu innych państw). Na uwagę zasługuje fakt, że większość z wyżej wymienionych surowców nie jest intensywnie eksploatowana, co wynika z polityki surowcowej USA, polegającej na zachowaniu własnych rezerw strategicznych kosztem importu.

Stany Zjednoczone mają bardzo dobrze rozwinięty przemysł przetwórczy. Rozbudowane zaplecze naukowo-techniczne, daleko posunięta automatyzacja oraz nowoczesne systemy zarządzania wpływają na wysoką jakość wyrobów. Głównymi gałęziami przemysłu przetwórczego są przemysły: elektromaszynowy, chemiczny, spożywczy, drzewny, poligraficzny i odzieżowy.

Sieć transportowa w Stanach Zjednoczonych jest dobrze rozwinięta – pod względem długości jest ona najdłuższa w świecie. Długość linii kolejowych wynosi około 230 tys. km, dróg kołowych 6,4 mln km (w tym 75 tys. km autostrad), rurociągów ponad 2,4 mln km, śródlądowych dróg wodnych – 41 tys. km. Stany Zjednoczone posiadają także najgęstsza w świecie sieć połączeń lotniczych (zarówno krajowych jak i zagranicznych), w kraju jest około 15 tys. portów lotniczych, lotnisk i lądowisk⁴⁷.

Niezależnie od wielkiego potencjału gospodarczego, amerykańska gospodarka znajduje się obecnie w fazie kryzysu. Widoczne to jest zwłaszcza w stosunkach handlowych z Chinami, z którymi ujemne saldo wymiany handlowej USA wynosi około 200 mld. USD. Ponadto w Banku Państwa Środka znajdują się amerykańskie obligacje o wartości 1,16 bilionów dolarów a dolary stanowią 70% chińskich rezerw walutowych wynoszących 3,2 biliona dolarów⁴⁸.

Geopolityka i geostrategia Stanów Zjednoczonych

Zainteresowanie Stanów Zjednoczonych zachodnim Pacyfikiem datuje się na 1898 rok, a wyrazem tego było zajęcie Filipin, hiszpańskiej kolonii. W 1899 roku ukazała się w Stanach Zjednoczonych pierwsza w świecie strategia polityki zagranicznej, zgodnie z którą Chiny mają być wolnym rynkiem zbytu dla towarów ame-

⁴⁷ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4169149>, data dostępu 12.11.2012.

⁴⁸ <http://biznes.interia.pl/swiat/news/dramatyczny-apel-chin-godzina-alarmu-wybila,1678330>, data dostępu 11.07.2012.

rykańskich, brytyjskich i kilku innych państw oraz ma być zachowana integralność terytorialna Chin.

Wspomniana wyżej integralność terytorialna Chin była wówczas naruszana nie tylko przez państwa Europy Zachodniej, lecz także przez Japonię i Rosję (Mandżuria, Syberia). W tej sytuacji kto naruszał integralność Chin ten wchodził w konflikt ze Stanami Zjednoczonymi

Geopolityka Stanów Zjednoczonych, kształtowana przez dziesięciolecia, jest pochodną ich położenia geograficznego nad dwoma oceanami. Według George Friedmana obejmuje ona pięć podstawowych celów, które kształtują ich geostrategia. Cele te zdefiniowano następująco:

1. Utrzymanie dominacji militarnej nad Ameryką Północną.
2. Eliminacja potencjalnego zagrożenia na półkuli zachodniej (Ameryka Łacińska).
3. Kontrola szlaków morskich (Ocean Spokojny i Atlantyk) przebiegających na ich wodach terytorialnych by zapobiec groźbie inwazji.
4. Zapewnienie całkowitej dominacji na wszystkich oceanach w celu zwiększenia poczucia bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych oraz sprawowania kontroli szlaków transportowych.
5. Zapobieżenie możliwości pojawienia się zagrożenia globalnego panowania USA na morzach i oceanach.

Natomiast geopolityka Stanów Zjednoczonych względem poszczególnych państw polega na utrzymywaniu indywidualnego, zróżnicowanego pod względem zakresu, atrakcyjnego partnerstwa z wieloma państwami, w tym także z państwami należącymi wraz ze Stanami Zjednoczonymi do określonej organizacji regionalnej (np. NATO). Charakterystyczną cechą amerykańskiej geopolityki jest postrzeganie jej bezpieczeństwa przez pryzmat zagrożenia zewnętrznego (spoza ich terytorium), co przekłada się na częste wykorzystywanie siły zbrojnej w różnych regionach świata.

Stany Zjednoczone wg Georga Friedmana są krajem wojowniczym, gdyż 10 procent swego istnienia (statystyki obejmują większe wojny – wojnę 1812 r., wojnę meksykańsko-amerykańską, wojnę secesyjną, pierwszą i drugą wojnę światową, wojnę koreańską i wietnamską).

W XX stuleciu Stany Zjednoczone prowadziły wojny przez 15% czasu, przy czym w drugiej połowie było to 22%. A od początku XXI stulecia, od 2001 roku, Stany Zjednoczone ciągle prowadzą wojny⁴⁹. Według Roberta Kagana, każdy rząd amerykański w ciągu ostatniego półwiecza podejmował próby obalenia reżimów w różnych krajach na świecie, począwszy od inspirowanych przez CIA za czasów Dwighta Eisenhowera zamachów stanu w Iranie i Gwatemali, pomoc Ronalda Reagana dla antykomunistycznej partyzantki w Nikaragui, Angoli, Afganistanie

⁴⁹ G. Friedman, *Następne 100 lat*. Wyd. Andrzej Findeisen/AMF Plus Group Sp. z o.o., Warszawa 2009, s. 55.

i Kambodży, inwazję Geорга A.W. Busha na Panamę i akcje Billa Clintona w Somalii, na Haiti i w Bośni⁵⁰.

Na uwagę zasługuje fakt, że administracja Reagana nie starała się o międzynarodowy mandat dla swoich interwencji w Nikaragui, Kambodży, Afganistanie i Angoli. Rząd prezydenta Busha seniora przeprowadził inwazję na Panamę bez zgody ONZ. Rząd Clintona interweniował na Haiti bez zgody ONZ, bombardował Irak mimo sprzeciwu członków Rady Bezpieczeństwa ONZ i wyruszył na wojnę w Kosowie bez uprawomocnienia ze strony tej organizacji⁵¹. W przeszłości podobnie postępowało wiele państw, co świadczy o tym, że mocarstwa w realizacji swoich celów kierują się własnym interesem, często wbrew opinii organizacji międzynarodowych.

Przedstawione wyżej cele geopolityczne USA są modyfikowane stosownie do potrzeb. Zgodnie z National Security Strategy 2006 „Stany Zjednoczone to naród Pacyfiku posiadający rozległe interesy w regionie Azji Wschodniej i Południowo Wschodniej. Stabilność i koniunktura w tym regionie zależy od naszego nieprzerwanego zaangażowania:

- w utrzymanie rozbudowanych sojuszy wspieranych przez wysunięte siły bezpieczeństwa (rys. 6),
- wspieranie interesów gospodarczych poprzez rozwinięty handel i inwestycje, promujących demokrację i prawa człowieka⁵².

W kolejnej Strategii bezpieczeństwa (pierwsza kadencja prezydenta Obamy) stwierdza się, że:

1. Strategia naszego bezpieczeństwa narodowego musi się koncentrować na odbudowie amerykańskiego przywództwa.
2. Bezpieczeństwo globalne zależy od silnego i odpowiedzialnego przywództwa amerykańskiego.
3. Przywództwo USA w świecie będzie od siły gospodarczej, przewyższenia największego od czasu wielkiego kryzysu załamania gospodarczego.
4. Dyplomacja stanowi fundament naszego bezpieczeństwa narodowego.
5. Niezmienne pozostaje przekonanie, że Stany Zjednoczone muszą zachować przewagę militarną, pozostać najsilniejszym mocarstwem militarnym, gdyż stanowi to podstawę bezpieczeństwa Ameryki, jej sąsiadów oraz partnerów, jest ważne dla stabilizacji różnych regionów świata.

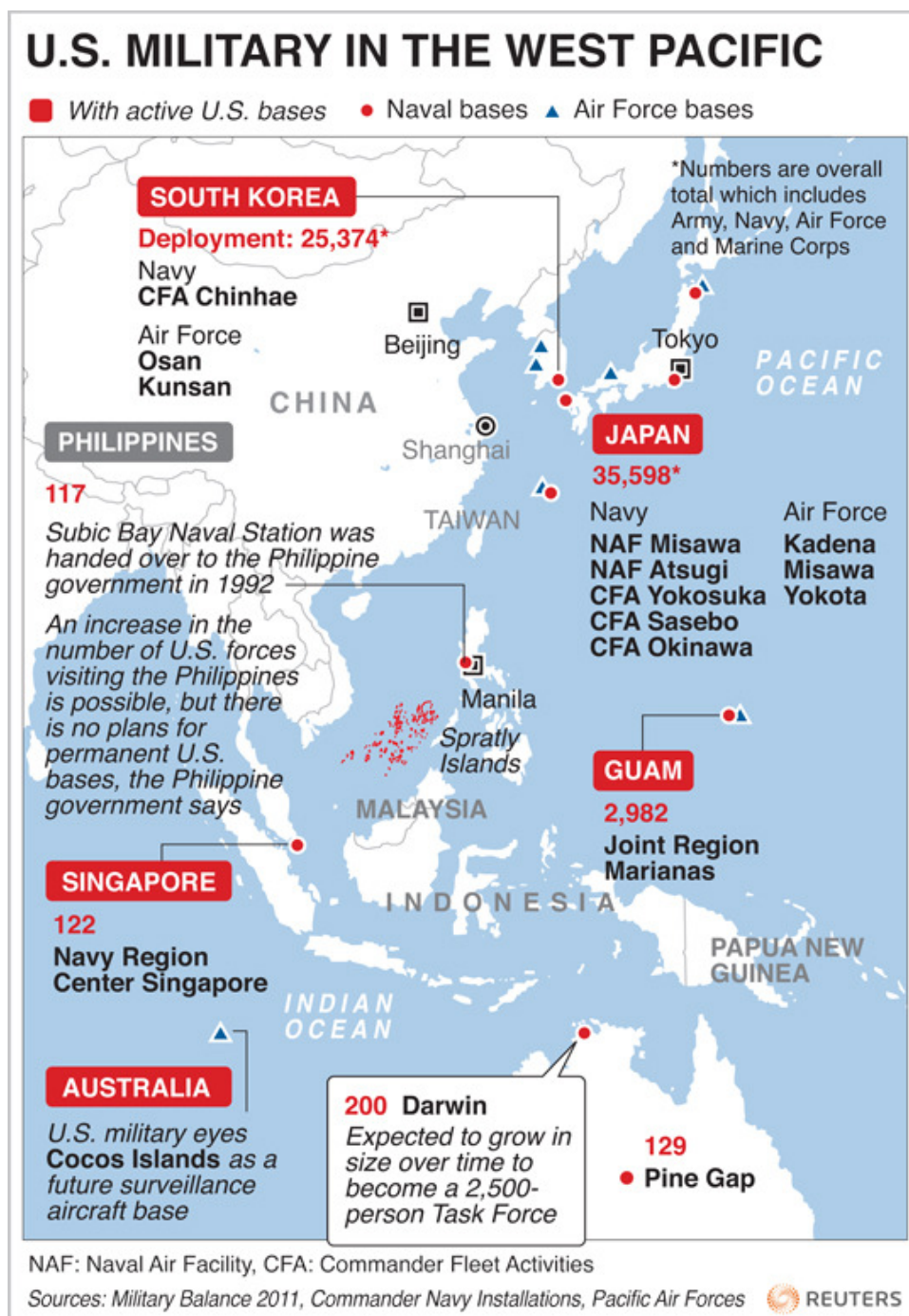
W strategii tej wspomina się także, silniej niż dotąd, o konieczności budowy „głębszego i bardziej skutecznego partnerstwa z innymi kluczowymi i wpływowymi centrami, w tym Chinami, Indiami i Rosją⁵³.

⁵⁰ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2009, s. 122.

⁵¹ Ibidem, s. 123.

⁵² *The National security strategy of the United States of America*. Woddsington 2006, s. 40.

⁵³ http://www.iz.poznan.pl/news/206_nr2040,%20strategia%20bezpieczenstwo%c5%84stwa%20narodowego%20USA.pdf, Data dostępu 14.12.2012.

Źródło: <http://blog.thomsonreuters.com/index.php/tag/military/>, Data dostępu 2012.12.25.

Rys. 6. Amerykańska obecność wojskowa w Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej

Dla Stanów Zjednoczonych partnerstwo strategiczne z Indiami ma na celu wsparcie ich możliwości pełnienia roli gospodarczej kotwicy w regionie i zapewnienie bezpieczeństwa w szerszym obszarze Oceanu Indyjskiego. O znaczeniu tego partnerstwa dla Stanów Zjednoczonych mogą świadczyć słowa sekretarza stanu Hilary Clinton, która stwierdziła, iż „nowy sojusz na Oceanie Indyjskim to być może jedno z najważniejszych relacji XXI wieku”⁵⁴. Nie ulega więc wątpliwości, że na podejmowane działania USA decydujący wpływ ma dynamiczny rozwój Chin, które, jak już wspomniano, są największym wierzycielem USA, a ponadto jako członek ASEAN odgrywają coraz większą rolę w Azji Południowo Wschodniej. W powyższej sytuacji interesy ekonomiczne i bezpieczeństwa USA stały się nierozzerwalnie związane z rozwojem sytuacji na łuku rozciągającym się od zachodniego Pacyfiku i Azji Wschodniej do regionu Oceanu Indyjskiego i Azji Południowej⁵⁵. Z tym wiąże się także Azja Centralna, gdzie toczy się wielka gra Chin, Rosji i USA o dostęp do surowców energetycznych w tym dróg ich transportu. W tym kontekście należy widzieć także projekt budowy gazociągu TAPI (Turkmenistan – Afganistan – Pakistan – Indie), którym zainteresowane są Stany Zjednoczone (rys. 5).

Azja Południowo-Wschodnia – państwa ASEAN

Informacje podstawowe

Azja Południowo-Wschodnia obejmuje obszar położony na styku Oceanu Indyjskiego i Pacyfiku. Charakterystyczną cechą tego regionu jest jego zróżnicowanie w kwestiach politycznych, ekonomicznych, kulturowych, językowych i religijnych. Także w podziale na część kontynentalną i morską, wyżynną (górską) i nizinną/nadmorską.

Uwzględniając czynnik kulturowo-religijny, możemy w regionie wyróżnić cztery główne kręgi kulturowo-cywilizacyjne, mianowicie buddyjski (Myanmar/Birma, Tajlandia, Laos, Kambodża), konfucjański (Singapur, Wietnam), muzułmański (Brunei, Malezja, Indonezja, południowe Filipiny) i chrześcijański (Filipiny i niektóre części Indonezji)⁵⁶.

Współcześnie Azja Południowo-Wschodnia stanowi region składający się z 10 państw, liczących ponad 600 milionów mieszkańców. Rozciąga się z zachodu na wschód na przestrzeni 5500 km, a z północy na południe 4400 km. Łączna po-

⁵⁴ http://www.stosunkimiedzynarodowe.ifo/kraj.indie.stosunki_dwustronne.USA Ciastoń R. Fundacja Ameicus Europae

⁵⁵ A. Juszczuk *Utrzymanie światowego przywództwa USA: priorytety polityki obronnej w XXI wieku*, Bezpieczeństwo Narodowe 1-2012/21, Wyd. BBN, s. 147.

⁵⁶ E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wydawnictwo Naukowe SHOLAR, Warszawa 1999, s. 69.

wierzchnia lądów wynosi około 4,5 mln km kwadratowych, z czego połowę stanowi kontynent, reszta to kilka tysięcy wysp.⁵⁷

Obszar Azji Południowo-Wschodniej przez wieki stanowił strefę buforową między cywilizacją chińską a indyjską. Spowodowało to, iż rodzime systemy państwowe porównywano z modelem chińskim lub indyjskim. Niezależnie jednak od tych różnic, państwa omawianego regionu przystąpiły do ASEAN (Association of Southeast Asian Nations). Podstawowe dane o państwach ASEAN przedstawiono w tabeli 2.

Geopolityka i geostrategia państw ASEAN

Azja Południowo-Wschodnia od wieków miała istotne znaczenie w polityce mocarstw, o czym wspomniano wcześniej. Współcześnie nabrała ona jeszcze większego znaczenia, zwłaszcza po 11-tym wrześniu 2001 r., gdyż według powszechnej opinii stała się „drugim frontem” w wojnie ze światem terroryzmu⁵⁸.

W podejściu USA do regionu zauważalne są następujące przesłanki:

– Stany Zjednoczone wciąż preferują stosunki bilateralne z poszczególnymi państwami ASEAN,

– USA nie do końca uznają ASEAN za w pełni „wydajną” organizację regionalną⁵⁹.

Azja Południowo Wschodnia stanowi natomiast istotny element chińskiej polityki zagranicznej. Mogą one bowiem w większym stopniu wykorzystywać przewagę swojego potencjału wobec regionalnych partnerów i odwoływać się do kulturowych i historycznych więzi łączących je z regionem.⁶⁰ Chiny popierają państwa ASEAN jako wiodącą siłę w różnych regionalnych przedsięwzięciach, m.in. Forum Regionalne ASEAN (ARF), a państwa Azji Południowo-Wschodniej w coraz większym stopniu uznają wzrastające znaczenie Chin, nie koncentrując się wyłącznie na USA. Chiny stają się alternatywą dla USA, kształtując wizerunek „życzliwego sąsiada, poważnego partnera we wszystkich dziedzinach, państwa czującego na potrzeby innych, i nie stwarzającego zagrożenia poprzez stawianie warunków politycznych czy wysuwanie roszczeń terytorialnych”⁶¹.

Wspomniane wyżej Forum Regionalne ASEAN stanowi arenę politycznych zmagania między głównymi mocarstwami regionu, przede wszystkim USA a Chi-

⁵⁷ Ł. Fijałkowski, *Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010, s. 76.

⁵⁸ Ł. Fijałkowski, *Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodnie. Normy – instytucje – ład regionalny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010, s. 237.

⁵⁹ Ibidem, s. 238.

⁶⁰ Ibidem, s. 239.

⁶¹ E. Haliżak, *Zmiana układu sił USA – Chiny a transformacja porządku międzynarodowego*, Wyd. Żurawia Papers, zeszyt 7, Warszawa 2005, s. 104.

nami. Kluczową rolę w powstaniu ARF i nadaniu mu konkretnej formy odegrało ASEAN. Poprzez ARF państwa ASEAN jednocześnie związały się z problemami bezpieczeństwa Azji Północno-Wschodniej, umacniając swoją pozycję wobec wielkich mocarstw oraz zapobiegając możliwości powstania dialogu bezpieczeństwa niezależnego od agendy ASEAN i jego sposobu zarządzania konfliktami.

Źródło: <http://merin.ndu.edu/index.cfm?type=section&secid=245&pageid=3>, data dostępu 2012.12.25.

Rys. 7. Azja Południowo-Wschodnia – ASEAN

Powstanie ARF stanowiło wypadkową różnych interesów państw zaangażowanych w ten proces. Państwa ASEAN chciały podtrzymania zaangażowania USA w regionie, próbę związania Chin i innych mocarstw w sieci instytucjonalnych powiązań zmniejszających ryzyko unilateralnych działań oraz chęć rozszerzenia własnych norm i praktyk w podejściu do bezpieczeństwa poza Azję Południowo-Wschodnią

Na poziomie państwowym wielowymiarowe angażowanie się poszczególnych członków ASEAN jest widoczne przede wszystkim w postaci utrzymywania wielorakich strategicznych relacji z głównymi mocarstwami oraz w dążeniu do wykorzystywania obecności mocarstwa we własnym interesie.

W pierwszym przypadku mniejsze państwa są przede wszystkim skupione na dywersyfikacji relacji z mocarstwami w zakresie bezpieczeństwa oraz na poszukiwaniu współpracy z określonymi mocarstwami w oparciu o zbieżność zapatrywań na wewnątrz regionalne problemy. Można tu zaliczyć stopniowe rozwijanie współpracy przez Wietnam z USA, przy jednoczesnym utrzymywaniu bliskich kontaktów z Chinami i dążeniem do współpracy z Indiami, oraz rozwijanie współpracy przez Indonezję więzi obronnych nie tylko z USA i Chinami, lecz również z Australią⁶².

Do państw przyjmujących strategię wykorzystywania we własnym interesie obecności wielkich mocarstw w regionie można zaliczyć Singapur i Tajlandię. Starają się one poprzez relacje dwustronne odpowiednio powiązać własny interes bezpieczeństwa z interesem mocarstw, nie popadając jednak w zależność.

Singapur, położony na skrzyżowaniu ważnych szlaków morskich pomiędzy oceanami: Indyjskim i Spokojnym, za podstawę swojej polityki zagranicznej i ekonomicznej przyjął maksymalne otwarcie gospodarki w regionie poprzez negocjacje FTA z wszystkimi mocarstwami. Singapur stara się utrzymać stosunki wojskowe z głównymi mocarstwami (tzn. USA, Chiny i Indie), choć w różnym zakresie i stopniu.

Tajlandia również ma długą historię angażowania i wprężania w ich własną strategię bezpieczeństwa sił większego państwa, widoczną m.in. w jej sojuszu z USA i sprzymierzeniu się z Chinami w celu przeciwstawienia się wietnamskiemu zagrożeniu w latach 20. i 80. XX wieku⁶³.

Współcześnie Bangkok przyjął strategię podobną do Singapuru, wykorzystując instytucje multilateralne i porozumienia handlowe do wciągnięcia mocarstw w region jako środek zapewnienia stabilności, a przykładem tego może być ostatnia wizyta prezydenta Stanów Zjednoczonych (listopad 2012) w tymże państwie. Tajlandia podpisała także FTA z Australią, Chinami i Indiami oraz podjęła negocjacje z Japonią i USA.

⁶² Ł. Fijałkowski, *Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010, s. 244.

⁶³ Ibidem, s. 245.

Wśród państw ASEAN na uwagę zasługuje także Indonezja (rys. 7), kraj wyspiarski obejmujący 17 508 wysp, w tym 6 tys. niezamieszkanymi. Indonezja stanowi największy na świecie archipelag, który ciągnie się od zachodu na wschód na długości około 5 tys. km, od Półwyspu Malajskiego po Nową Gwineę. Głównymi wyspami tego archipelagu są: Sumatra, Jawa, Borneo (Kalimantan) i Celebes (Sulawesi). Tu znajduje się także Cieśnina Malakka, czyli wrota między Oceanem Indyjskim a Pacyfikiem, przez które przechodzi 50 tysięcy statków rocznie, będących pod nadzorem VII Floty Amerykańskiej, wspieranej przez sojuszników.

Indonezja, podobnie jak inne państwa ASEAN, wykorzystuje możliwości manewru między dwoma mocarstwami globalnym. Po nałożeniu na nią przez USA embarga na dostawy broni w 2004 r., porozumiała się z Rosją na niewielkie dostawy broni, a następnie (w 2005 r.) podpisała umowę o strategicznym partnerstwie z Chinami. W tymże samym roku Waszyngton wznowił dostawy broni do Indonezji. Podobnie było z Filipinami, które obawiając się negatywnej reakcji USA po ich wyjściu z Iraku, zwiększyły aktywność w relacjach z Chinami. Państwo Środka dostarczyło Filipinom 1,6 mld USD w pożyczkach i inwestycjach, a w 2006 r. udzieliły temu państwu pierwszej wojskowej pomocy o wartości ponad miliona USD. W odpowiedzi na to USA nie tylko nie zmniejszyły swej pomocy Filipinom, lecz ją rozszerzyły, a następnie podpisały nowe porozumienie obejmujące współpracę w zakresie zwalczania terroryzmu, piractwa, katastrof i innych zagrożeń⁶⁴.

Uogólniając można zauważyć, że Azja Południowo-Wschodnia wciąż pozostaje mocno uzależniona od interesów zewnętrznych mocarstw. Według Łukasza Fijałkowskiego, silne bilateralne więzi z nimi stanowią istotny element regionalnego wymiaru bezpieczeństwa, co można ująć następująco:

– mocarstwa zewnętrzne istotnie wpływają na sytuację w regionie. Ogólnie państwa ASEAN dążą do wykorzystania rywalizacji między mocarstwami (między USA i Chinami) we własnym interesie;

– w celu niedopuszczenia do zdominowania Azji Południowo-Wschodniej przez pojedyncze jakiegokolwiek mocarstwo państwa regionu dążą do współpracy na różnych poziomach i w różnych obszarach z każdym mającym tutaj interesy państwem;

– na poziomie regionalnym można zauważyć tendencję do rozszerzania współpracy z różnymi mocarstwami, dzięki czemu mogą one starać się wykorzystywać rywalizację między nimi w swoim interesie;

– w Azji Południowo-Wschodniej można mówić o pewnym hierarchicznym układzie mocarstw, w którym dominującą pozycję zajmują Stany Zjednoczone a zaraz za nimi znajdują się Chiny⁶⁵.

W kontekście powyższych wniosków interesująco brzmi fragment publikacji Davida C. Kang pt. *China Rising Peace, Power, and Order In East Asia*⁶⁶, który

⁶⁴ Ibidem, s. 249.

⁶⁵ Ibidem, s. 256.

⁶⁶ Ibidem, s. 257.

pisze: „Azja Południowo-Wschodnia ma długą historię stabilnych relacji z Chinami, z którymi współcześnie wszystkie państwa regionu szybko pogłębiają swoje ekonomiczne i polityczne kontakty. Mieszkańcy Azji Południowo-Wschodniej nie obawiają się użycia siły przez Chiny, a ich potencjał wojskowy jest w przeważającej części skupiony na kontroli granic i bezpieczeństwie wewnętrznym. Nawet w kwestiach takich jak spór o kontrolę nad Wyspami Spratly, trendem jest zwiększająca się współpraca. Chińskie, wietnamskie i filipińskie kompanie naftowe są obecnie zaangażowane we wspólne działania na obszarze Wysp Spratly, a wszystkie strony sporu formalnie uzgodniły, aby nie używać siły w jego rozwiązaniu. Podczas gdy większość z tych trendów może być wyjaśniona poprzez odniesienie się do ekonomicznej współzależności, państwa członkowskie ASEAN i Chiny mają także podobne poglądy odnośnie do poszanowania suwerenności i zasady nieingerencji. Kraje Azji Południowo-Wschodniej mają również bliskie więzi etniczne, kulturowe i historyczne z Chinami. Ta bliskość najbardziej zauważalna jest poprzez obecność mniejszości etnicznych Chińczyków w Azji Południowo-Wschodniej, określana jako „bambusowa sieć”. Jest ona nie tylko odpowiedzialna za znaczące inwestycje w Chinach, ale pomaga również stworzyć gospodarkę regionalną, w której wzrost Chin i wzrost regionu są wzajemnie powiązane”⁶⁷.

Rosja

Rosja, jak wiele innych państw, na przestrzeni wieków rozszerzała swoje terytorium kosztem innych narodów. Po wyjściu na Daleki Wschód, nad Pacyfik, swoje zainteresowanie skierowała na południe, gdyż marzeniem jej było wyjście nad ciepłe oceany. Pierwszą próbą realizacji tego marzenia było zajęcie w 1792 roku południowego wybrzeża Morza Kaspijskiego kosztem Persji. W późniejszych latach podejmowano różnych sposobów wyjścia na wspomniane wody, jednak Wielka Brytania skutecznie udaremniała te próby. W okresie istnienia Związku Radzieckiego włączono do tego państwa Azję Centralną, gdzie znajduje się wiele surowców strategicznych, w tym ropa naftowa, gaz ziemny, uran i wiele innych surowców. Podjęto także ponowną próbę rozciągnięcia swojej strefy wpływów na Afganistan.

Po rozpadzie Związku Radzieckiego w Azji Centralnej powstało kilka państw niepodległych, które stały się przedmiotem zainteresowania innych mocarstw, w tym głównie Chin, Stanów Zjednoczonych i Rosji, a także Indii. Rosja podjęła wówczas próbę utworzenia na obszarze Azji, wspomnianego już, strategicznego trójkąta Moskwa – Pekin – Delhi. Wizję tę po raz pierwszy przedstawił w 1998 roku Jewgienij Primakow. Sojusz ten miałby stanowić przeciwwagę dla Stanów Zjednoczonych we współczesnym świecie. Koncepcję tę chciał realizować prezydent Putin, w okresie pierwszej prezydentury, a później także jako premier rządu

⁶⁷ Ibidem, s. 240.

rosyjskiego. Propozycji tej nie przyjęły jednak Indie, które stały się partnerem strategicznym Stanów Zjednoczonych. Rosja nie przyjęła wcześniejszej propozycji przyłączenia się do wspomnianego już projektu zachodniego, obejmującego Stany Zjednoczone, Unię Europejską, Rosję i Japonię, gdyż wg S. Amina, stanowi on ofensywę zbiorowego imperializmu Triady (USA, Europa, Japonia), której wysiłki zmierzają do przekształcenia reszty świata do realizacji własnych celów. Stany Zjednoczone, stając na czele tej ofensywy, realizują projekt swojej hegemonii. Jego powodzenie zależy od wprowadzenia „militarnej kontroli nad planetą”⁶⁸. Natomiast według Dymitra Treonina, Rosja miałaby wolę przyłączenia się do Zachodu, tylko „gdyby zaoferowano jej w zachodnim klubie coś w rodzaju współprzewodnictwa” i gdyby mogła zająć „należne jej w świecie miejsce, obok Stanów Zjednoczonych”⁶⁹.

W powyższej sytuacji nastąpiło zbliżenie rosyjsko-chińskie i Moskwa zadeklarowała gotowość do zaspokojenia całego zapotrzebowania Chin na gaz, co oznacza przeorientowanie dotychczasowej polityki Rosji wobec Państwa Środka. Celem tej polityki Rosji m.in. było:

- zniechęcenie Chin do pozyskiwania gazu łupkowego przy pomocy Stanów Zjednoczonych.
- powstrzymanie Chin od rozwijania ścisłej współpracy z państwami Azji Centralnej, dotyczącej m.in. pozyskiwania surowców energetycznych,
- ożywienie chińskim kapitałem rosyjskiej gospodarki, gdyż Pekin zaoferował sfinansowanie gazociągu z Syberii przez Kraj Ałtajski do Chin oraz 25 mld dol. kredytu.

Rosyjskie przeciwdziałanie angażowania się Chin w Azji Centralnej nie powiodło się, gdyż zrealizowały one dwie wielkie inwestycje. Są nimi: ropociąg z kazachskich złóż ropy naftowej znad Morza Kaspijskiego i gazociąg z Turkmenistanu o przepustowości 60 mld m sześciennych gazu, wiodące do Państwa Środka (rys. 8). W ten sposób Rosja utraciła monopol na zakup ropy naftowej i gazu ziemnego w państwach Azji Centralnej a państwa poradzieckie uwolniły się od politycznego „uścisku” Moskwy⁷⁰.

Według Dugina rosyjska energetyka zastąpiła geopolitykę w klasycznym tego słowa znaczeniu, prowadzoną przez Rosję względem Stanów Zjednoczonych. Zgodnie z jego koncepcją między Rosją i USA toczy się geopolityczna walka, co wyraża się w sprzecznych planach dotyczących gospodarowania zasobami energetycznymi. Geopolityka energetyczna Rosji zorientowana jest na realizację następujących celów:

- zapewnienie sobie bezpośredniego kontaktu z nabywcami zasobów energetycznych z obszaru Eurazji,

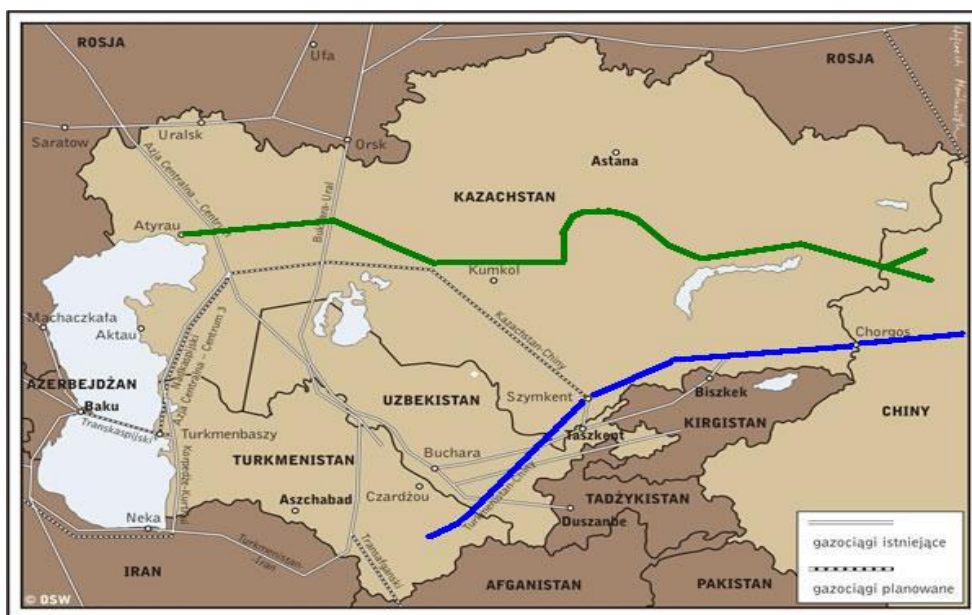
⁶⁸ M. Sawicka, *Rosyjska odpowiedź na zachodni globalny projekt*. Przegląd Geopolityczny, tom 1, 2009, Wyd. Instytut Geopolityki, s. 86.

⁶⁹ R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Dimitri V. Trenin, *Rusia Leaves the West*, *Foreign Affairs* 85, nr 4 (lipiec–sierpień 2006), s. 88–98.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 99.

– utworzenia wspólnego konsorcjum energetycznego z innymi pozyskującymi energię krajami euroazjatyckimi⁷¹.

Stany Zjednoczone zainteresowane są odwrotnym scenariuszem. Dla USA ważnym jest, aby surowce energetyczne dostarczane do Europy, Turcji i Chin pochodziły ze źródeł, które są kontrolowane przez Stany Zjednoczone albo przynajmniej, aby rurociągi transportujące te surowce przebiegały przez państwa lojalne USA. Co więcej, między Rosją i Europą, Turcją i Chinami należy rozstawić „kordon sanitarny”, będący pod kontrolą USA i mogący wpływać na dostawy energii (a także ceny zasobów energetycznych).⁷²

Źródło: www.osw.waw.pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2009-12-16,2012.12.15, uzupełnienia własne.

Rys. 8. Rurociągi z Azji Centralnej do Chin oraz do Rosji (poradzieckie)

Niepowodzenie Rosji w przeciwdziałaniu wybudowania rurociągów z Turkmenistanu i Kazachstanu do Chin, pozwoliło Państwu Środka zwiększyć bezpieczeństwo energetyczne, kosztem Rosji, ograniczając tym samym dostawy tych surowców do swego północnego sąsiada. Fakt ten zmienił geopolityczny układ w Azji Centralnej, gdyż Chiny stały się głównym graczem w regionie kosztem Rosji.

⁷¹ A. Dugin, <http://geopolityka.org/komentarze/1091-geopolityka-energetyczna>, 2012.10.15.

⁷² Ibidem, s. 1.

Zakończenie

Podjęta w niniejszym artykule problematyka geopolityki i geostrategii mocarstw w regionie Oceanu Indyjskiego i Zachodniego Pacyfiku jest, jak już wspomniano we wstępie, próbą przedstawienia wielkiej gry mocarstw w omawianym obszarze. Godzi się tu dodać, że sytuacja w tym regionie jest bardzo dynamiczna, co sprawia, że podjęte wątki wielu zagadnień uległy zmianie w trakcie pisania tego artykułu. Skłoniło to autora do dokonania pewnych uogólnień różnych informacji bez możliwości ich weryfikacji.

Za podstawowe źródła informacji przyjęto najnowsze opracowania zwarte, przedstawione w bibliografii. Informacje internetowe, bardzo interesujące, stanowiły materiał uzupełniający i w miarę możliwości były weryfikowane.

Ze względu na ograniczoną pojemność artykułu, ograniczono się do przedstawienia najistotniejszych elementów gry geopolitycznej i geostrategicznej ściśle ograniczonej liczby aktorów, przy czym najwięcej uwagi poświęcono aktorom globalnym, za których uznano: Stany Zjednoczone, Chiny i Indie oraz Rosję. Państwa leżące w Azji Południowo-Wschodniej ujęto całościowo w ramach strefy wolnościowej ASEAN. Pozostałe państwa (Japonia, Pakistan i Iran), mimo że odgrywają istotną rolę w analizowanym obszarze, ze względu na ograniczoną pojemność artykułu, zostały omówione tylko sygnalnie, stosownie do potrzeb wnikających z wielkiej gry mocarstw globalnych.

Na podstawie przeprowadzonych, bardzo pobieżnie, analiz można sformułować następujące wnioski:

a) Rywalizacja między Chinami a Indiami będzie się nasilać, zarówno w Afryce jak i na Bliskim Wschodzie, co przełoży się na wzrost znaczenia Oceanu Indyjskiego, w tym szczególnie Morza Arabskiego i Zatoki Bengalskiej;

b) Stany Zjednoczone, jako gracz globalny, staną przed wieloma wyzwaniem strategicznymi, w tym:

– unormowaniem sytuacji na Bliskim Wschodzie i Azji Południowej (Afganistan i Pakistan) w celu stworzenia sobie swobody komunikacyjnej do Azji Centralnej,

– pozyskaniem państw ASEAN do realizacji własnych celów, co może okazać się coraz trudniejsze ze względu na przystąpienie do tej organizacji Chin.

Zdając sobie sprawę z niedoskonałości tego opracowania, wyrażam jednak nadzieję, że jego treść przybliży Czytelnikowi złożoność procesów i zmian, jakie zachodzą na omawianym obszarze, a które w jakimś stopniu dotyczą także naszego kraju. Wyniki podjętych badań w tym zakresie znajdą odzwierciedlenie w następnych opracowaniach.

Bibliografia

Opracowania zwarte

Atlas współczesnego świata, Red. Hubert Mroczkiewicz, Wyd. Delmart, wyd.2006/2007.

- Azja – Pacyfik, redakcja Sławoj Szynkiewicz, Elżbieta Potocka, Janusz Kowalski. Wyd. Adam Marszałek, Warszawa 1998.
- Białek Jacek, Oleksiuk Adam, Gospodarka I geopolityka, Wyd. Difin SA, Warszawa 2009.
- Blacksell Marek, Geografia polityczna, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Brunet Antoine, Guichard Jean – Paul, Chiny światowym hegemonem?, przekład Andrzej Bilik, Wydawnictwo Studio EMKA, Warszawa 2011.
- Bryc Agnieszka, Rosja w XXI wieku – Gracz, czy koniec ery? Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Chiny i Indie w procesie globalizacji. Potencjalne konsekwencje dla Polski. Wydawnictwo Ministerstwa Gospodarki –Departament Analiz i Prognoz, Warszawa 2007.
- Colin Flint, Wstęp do geopolityki, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Dokąd zmierza świat? Red. Nauk. Adam Daniel Rotfeld, Wyd. PISM, Warszawa 2008.
- Fenby Jonathan, CHINY upadek i narodziny wielkiej potęgi, tłumaczenie: Jan Wąsiński, Jerzy Wołk-Łaniewski, Wydawnictwo Znak, Kraków 2009.
- Fijałkowski Łukasz, Regionalny wymiar bezpieczeństwa w Azji Południowo-Wschodniej. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010.
- Geopolityka rurociągów, red. Ernest Wyciszkievicz, Wyd. PISM, Warszawa 2008.
- Grabowski Marcin, Rola Stanów Zjednoczonych w systemie regionalnym Azji i Pacyfiku w początkach XXI wieku, w: Znaczenie państw azjatyckich we współczesnym świecie, red. Joanna Marszałek-Kawa, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2008.
- Juszczuk A. Utrzymanie światowego przywództwa USA: priorytety polityki obronnej w XXI wieku, Bezpieczeństwo Narodowe 1-2012/21, Wyd. BBN.
- Kaplan Robert D, Monsun – Ocean Indyjski i przyszłość amerykańskiej dominacji, Wyd. Czarne, Wołowiec 2012.
- Krzeczunowicz Andrzej, Geopolityka i Geostrategia, Wydawnictwo Akademii Polonijnej „Edukator” Częstochowa 2010.
- Lach Zbigniew, Skrzyp Julian, Geopolityka i Geostrategia, Wyd. AON, Warszawa 2007.
- Meredith Robyn, Chiny i Indie – Supermocarstwa XXI wieku. Wyd. NADIR Media Lazar, Warszawa 2009.
- Militarne i gospodarcze determinanty państwowości azjatyckiej, pod redakcją Joanny Marszałek – Kawy, Wyd. A. Marszałek, Toruń 2010.
- Pascal Boniface, Atlas wojen XX wieku, Wyd. Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2001.
- Region Azji Centralnej, jako obszar wpływów międzynarodowych, red. Barbara Bojarczuk, Arkadiusz Ziętek, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2008.
- Rocznik Statystyki Międzynarodowej, Wyd. GUS, Warszawa 2010.
- Rybiński Krzysztof, Globalizacja w trzech odsłonach, Wyd. Difin Sp z o.o., Warszawa 2007.
- The National security strategy of the United States of America. Washington.
- Yrgen Daniel, Nafta, władza i pieniądze. Wyd. Philip Wilsnon, Warszawa 1996.
- Znaczenie państw azjatyckich we współczesnym świecie, pod red. Joanny Marszałek-Kawy, Wyd. A. Marszałek, Toruń 2008.

Czasopisma

- Chiny – Iran – a nie Rosja głównymi odbiorcami Turkmeńskiego gazu, Biuletyn OSW Nr 2(129), Warszawa 2010.

Chiny włączają się w turkmeńsko-rosyjski konflikt gazowy, Biuletyn OSW, Nr 24(00), Warszawa 2009.

Gazociąg Turkmenistan – Chiny znacząco wzmacnia pozycję Chin w Azji Centralnej, Biuletyn OSW, Nr 43(118), Warszawa 2010.

Niemieckie RWE inwestycje w sektor gazowy Turkmenistanu, Biuletyn OSW Nr 26(101), Warszawa 2009.

Rosja uruchomiła rurociąg do Azji, Biuletyn OSW nr 1(119), Warszawa 2010.

Źródła internetowe

Azja przesądzi o rozwoju gospodarczym świata, a Chiny – Azji,

<http://www.geopolityka.org/index.php/analizy/go-wymiar-ekonomiczny-geopolityki-chin>.

<http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykuly>, autor Bogdan Góralczyk, Azja

http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/artykul.232,Chiny_nowa_postawa_obronna.

http://www.polityka_globalna.pl/2010/01marz-chin-i-asean

http://forsal.pl/artykuly/461946.metale_ziem_rzadkich_czysty_zysk_dla_inwestora.

<http://www.ekonomia24.pl/artykul/526104.949236-Chiny-maja-duzo-uranu-i-wegla.html>.

<http://www.politykaglobalna.pl/2010/01/marsz.chin-i-asean-%E2%80%93-geopolityczyprzełom/>

<http://www.rp.pl/artykul/413764.htmi>

http://news.money.pl/artykul/Baza_w_Australii

http://wyborcza.pl/Tajwan_wygral_wybory_prochiński_kandydat

<http://www.wykap.pl/ramka/602229/chiny-tworza-mega-miasto-liczace-42-mln-mieszkanow>

<http://www.rp.pl/artykul/413764.htmi>.

<http://pl.wikipedia.org/wiki/Podzial%20administracyjnyindii>.

http://temi.republika.it/limes_heartland/chinaindia-cooperation-and-composition889.

http://blog_thomson.com/index.php/tag/military.

<http://merin.ndu.edu/index.cfm?type=section8secial=245pogeid=3>.

<http://www.osw.waw.pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2009-12-16>.

<http://biznes.interia.pl/swiat/news/dramatyczny-apel-chin-godzina-alarmu-wybila,1678330>

http://www.stosunkimiedzynarodowe.ifo/kraj.indie.stosunki_dwustronne.USA_Ciastoń_R.Fundacja_Ameicus_Europae

<http://merin.ndu.edu/index.cfm?type=section8secid=245pogeid=3>.